

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 17. novembra 1939.

Upravištvu: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Kokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadrúžna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Ali nam je nova stranka potrebna?

(Dopis)

Te vrste so napisane kot prispevek k razčiščenju političnega položaja Slovencev. Pisec sam ni udeležen pri nobenem »gibanju« in nobeni akciji, katere namen bi bil snovanje nove politične stranke.

Očitno zore pri nas pogoji za ustanovitev nove večje politične organizacije. So neka stvarna dejstva, ki opravičujejo prizadevanje v tej smeri, obstajajo pa tudi tehtni pomisleki proti politični akciji, ki ne bi bila nositeljica zrelega in dobro premišljenega načrta. Politična akcija v tej smeri lahko pomeni mogočen korak naprej k političnemu zorenju slovenskega naroda, lahko pa današnje zmedo duhov še stopnjuje. Potrebujemo politično stranko, ki bo močnejša v konstruktivnem delu kot v razpaljevanju političnih strasti.

Kaj govori za ustanovitev nove stranke in katere naloge naj bi prevzela?

Današnje politične razmere na Slovenskem so vse prej kot razveseljive že iz razloga, ker ni nihče resno vzgajal slovenskega ljudstva k spoznavanju našega narodnega položaja in ga pripravil za čas velikih odločitev. Slovenci smo se navadili prepustiti vso odgovornost političnim voditeljem, ki za zaprtimi durmi sklepajo o naši usodi. Vendar pa je edino resno poročilo za narodno prihodnost, če je ljudstvo samo, to je široka plast naroda, nositelj zgodovinskih narodnih ciljev.

Še v nekem drugem oziru je današnje politično stanje nevzdržno. Vedno si še stojita nasproti v glavnem tradicionalna dva politična tabora, ki sta se pri nas od nekdaj menjala v oblasti. Res da liberalno-nacionalistična stranka po svojem vplivu med ljudstvom dosti ne pomeni, a vladna slovenska stranka mora z njo računati, ker je nasprotnica vsak čas pripravljena vstopiti za vsako ceno kot zastopnica Slovencev v vlado. Hudo pogrešamo zato organizirano politično skupino, ki bi po svoji pomembnosti in svojem odločnem nastopu za slovenske pravice onemogočila kupčevanje s slovenskimi narodnimi pravicami ter dala krepkejšega izraza resnični volji slovenskega ljudstva.

Vsaka, tudi najmočnejša politična stranka, si mora želeči, če je res ljudska, demokratična, pošteno opozicijo kot protiigralca, ker le taka opozicija jo varuje okorelosti in jo vzdržuje v njeni dinamičnosti. Žal smo še daleč od takega pojmovanja demokratične politike. Socialni demokrati kot tretji tradicionalni politični tabor ne štejejo kot resen protiutež, ker so v narodnem oziru preveč brezbržni.

Potemtakem potrebujemo v resnici novo politično skupino, ki bi zajela vse neopredeljene in nezadovoljne ljudske sile in vse anarhično nezadovoljstvo speljala v svoj tir ter ga pozitivno usmerila na naše narodne življenjske cilje.

Pozdraviti bi morali stranko, ki bi dosledno in brezkompromisno zastopala avtonomno slovensko misel, utelešeno v stvarnem in idejnem slovenskem programu in ki bi prisilila vse pomembne slovenske politične skupine, da se zedinijo na neki skupni minimalni in okvirni narodni program.

Pozdraviti bi morali stranko, ki bi po svojih čistih namenih, svojem stvarnem delu vzgojno vplivala na vse naše politično življenje, uveljavljala strožje pojme o politični morali in zvestobi do vodilnih načel ter s svojim zgledom pokazala, kako je treba strankarske koristi podrežati narodni stvari.

Potrebovali bi stranko, ki bi bila demokratična po duhu, ne le po programu in v besedah, ki bi bila demokratična tudi, kadar je na vladi, ne le kadar je v opoziciji.

Potrebovali bi stranko, ki bi nasproti preživlim političnim ideologijam, služecim zgolj kot plašč za druge namene, uveljavljala svoje stvarne poglede na slovensko življenje in svoj sodoben,

stvaren socialni in gospodarski program in ki bi ji bila skrb za našega delovnega človeka prva dolžnost.

Želimo si torej stranko stvarnega dela, a s tem ni rečeno, da bi mogla katera koli resna politična skupina izhajati brez trdne miselne osnove in jasnih vodilnih načel. Mnenje, da zadostuje za resno stranko neki zgolj praktični politični program, je zgrešeno. Stranka, ki naj ima neko prihodnost, mora imeti svoje načelno stališče do vseh velikih vprašanj, ki nas danes pretresajo, mora imeti svoje opredeljeno stališče do vseh drugih političnih skupin. Opreti se mora na neko idejno gibanje in iz njega zajemati svojo moralno silo in svoj vodilni naraščaj.

Med našo mladino imamo več ideološko opredeljenih skupin. Mislimo na krščansko socialno, demokratično usmerjeno mladino, na katoliško mladino z avtoritarno politično smerjo, mislimo na levičarsko mladino, na unitaristično jugoslovensko, avtonomnemu slovenstvu nasprotno mladino, na zarodke skupin kmečke in svobodnijske demokratične mladine. Tudi okrog »Slovenije« se zbira skupina, ki bi jo imenovali avtonomistično (s poudarkom na idejnem, ne na političnem pomenu besede), ki je v rahlih obrisih že nakazala svoj program. Ta avtonomistična skupina bi lahko postala najširša, ker bi utegnila združiti vse, kar dosledno izhaja iz slovenskih podstav in odklanja vsako politično varuštvo in vodstvo zunaj naroda, a tudi vsak izključilni politični nazor, ki hoče zajeti in monopolizirati vsa področja javnega življenja.

Ne zagovarjamo tu misli, da bi morala politična stranka biti predstavnica določenega svetovnega nazora, odklanjamo konfesionalne stranke, ki jih občutimo v današnji dobi vedno bolj kot anahronistične, smo proti takim ideologijam, ki služijo samo namenu, da zabrišejo svojstvene naloge in cilje političnih prizadevanj in umetno ločijo ljudstvo v nasprotni si tabore, smo pa mnenja, da brez svojega narodno političnega in družbeno političnega nazora ne more nobena politična tvorba organsko rasti in izpolniti svoje funkcije v narodu.

Izidor Kostrun:

Pred novim koledarjem

(Nadaljevanje.)

Sobota, 6. XI. 1937. — »Slovenec« posveti jutranim nasprotnikom drugo stran pod napis: »Jutrovc« med seboj. Ponarejevalci, Pesek v našem čevlju, Velika hinavščina, dostavlja pa še domislek, da pri »Jutru« komaj čakajo, kdaj se bo v slovenskem političnem življenju spet pojavila nekdanja SLS, kajti »JRZ jim je pretrd oreh«. — »Jutro« teh napisov še ne pozna, jih pa očitno že sluti. Njegova beležka na prvem mestu se začne namreč z napisom »Fantazije Kopitarjeve ulice«, omenja pa, »kako hud živčni pretres je zadel gospode v Jugoslovanski tiskarni, ko so se čez noč znašli v vlogi borec za poprejši tako opsovani unitarizem in centralizem«. Iz »Samouprave« priobčuje trditev, da voditelji združene opozicije »javno govorijo, da se morajo povsod izživati incidenti in prelivanja krvi, ker je to edini način, da se zruši sedanja, Stojadinovičeva vlada«. »Jutro« misli, da bi morala »Samouprava«, ki uživa po svojem položaju tako izjemne pravice (vrednost in značaj teh predprav st »Jutru« in »Slovencu«, vsakemu iz druge dobe, dobro znana), gornjo trditev dokazati z objavo dotičnih govorov. Ker je pa jasno, da je trditev »Samouprave« samo »privilegirana resnica«, ne bo tega »Jutro« nikoli doživelo, saj tudi še nismo doživeli potrditev resnic »Jutra« iz let 1931—1935.

Nedelja, 7. XI. 1937. — V »Jutru« objavlja dr.

Zato bo morala nova politična stranka biti na jasnem, odkod in iz katerih skupin bo dobivala dotok mladine. Poizkusi, da bi zvarili nazorske in politične skupine, ki so si načelno preveč različne, v eno politično enoto, ne morejo imeti trajnega uspeha. Političnih poskusov je bilo že dovolj, in novi neprethtani, nezreli poskusi bi naše ljudstvo napravili še bolj nezaupno proti delovanju in prizadevanjem političnih strank ter bi napeljevali samo vodo na mlin tistih sil, ki si žele, da se politično delo ljudstvu do kraja zagnuši.

Pričakujemo od nove stranke, da se odločno zavzame za jasno opredelitev področja verskega oziroma cerkvenega in političnega življenja, in za to, da se duhovščina umakne iz dnevnice politike. Pogoj za to pa bi bil, da so katoliške verske vrednote in koristi popolnoma zavarovane in da bi odpadla potreba in pretveza, da jih mora zastopati posebna stranka. Program in delo nove stranke mora biti tako, da vsak katolik lahko brez načelnih pomislekov vanjo vstopi.

Le na tak način se lahko polagoma razvije nova stranka v pravo ljudsko stranko, v tabor slovenske sredine, s čimer bi dobil tudi konservativni in socialistični tabor svoje določeno mesto in politično funkcijo v slovenskem javnem življenju. Dobili bi potemtakem tri velike politične tabore: poleg slovenske sredine slovensko desnico in levico, kar bi ustrezalo stvarnim koristim volilcev in pripadnikov, ki jih posamezne stranke zastopajo.

Jasno je, da so za snovanje take stranke poklicani samo zreli, razgledani možje z globoko zavestjo odgovornosti za svoje delo. Zaradi ambicije nekaterih politikov se ne moremo iti stranke. Vodstvo bi moralo bili krepko v rokah ljudi, ki jih vodijo samo čisti nagibi in ki ne iščejo nobenih osebnih koristi. Le ob tem pogoju si smemo obetati od politične akcije koristi za ozdravljenje slovenskih političnih razmer.

Pripomba uredništva. Naš list ne stoji v službi nobene strankarske skupine in hoče svojo neodvisnost tudi nadalje ohraniti. Podpiral pa bo vsako prizadevanje, o katerem mislimo, da utegne koristiti slovenski stvari in vzgoji slovenskega naroda k politični zrelosti. Sestavek smo priobčili kot mnenje iz vrst svojih sodelavcev. Pridružujemo si, da o predmetu še spregovorimo.

Kramer nepodpisan sestavek, ki na njemu lasten način odgrinja zaveso nad »Demetrovič-Zerjavovim ustavnim načrtom iz leta 1929«. Razlog tega članka so trditve, ki jih je objavil o sestavku voditeljev SDS na Bledu leta 1929. Večeslav Vilder v »Novi riječi«. Pri tej priložnosti razglasi dr. Kramer, da je Hrvaška avtoritarna in da lomi v Hrvaški edinole Vilder kopja za demokracijo. Vilder, in ne Kramer, je tisti, ki ni ostal nacionalni misli zvest, torej se je izneveril tudi programu avgustovske revolucije iz leta 1928! (Resničnost teh trditev je odvisna od tega, kaj pomeni »nacionalna misel«.) — Na drugem mestu se ukvarja »Jutro« z »brezplodnimi slovenčevskimi opletanji«, s čimer misli na včerajšnjo drugo stran »Slovenca«. Namesto tega poroča še na novo o obnovljeni SLS, o njenem pripravljalnem odboru, o osamljeni »Samoupravi«, iz katere zagrebiški sobojevnik »Obzor« in slovenski pobratim »Slovenec« nič več ne prepisujeta, in o ostri sodbi »Delavske pravice« o tistih, »ki si prisvajajo vodstvo in izključno poklicanost za vse javno življenje«. »Slovenec« prinaša samo uvodnik k »Dvajsetletnici Sovjetov«, na drugi strani pa dober svet »Jutru«, češ naj se še formalno spremeni v srbsko glasilo, ko »ni misliti, da bi Srbi od svojega srbstva popustili ali žrtvovali le drobce«.

Torek, 9. XI. 1937. — »Jutro« vsebuje: Poudar-

jeno unitaristični program JRZ, ki ga je obrazložil v Belgradu ideolog JRZ Djura Janković in ki ga je poudarila resolucija zborovalcev: izjavo Janeza Brodarja, da je »Kmečka zveza« povsem nepolitična ustanova in da nima on nobene zveze z razdiralci »naše slovenske in katoliške skupnosti«, temveč odobrava politiko g. dr. Korošca: slovenčevske fantazije o delničarjih »Jutra« in čudne ugotovitve »Vremena«, ki se dotikajo dogodkov v Novem gradu pri Virovitici, kjer je v boju z orožniki (v skladu s tako skrbno, obzirno in pomirljivo politiko nasproti Hrvatom) padlo pet kmetov. Kajti dotičnega sestanka kmetov ni sklical poslanec Mesarov zato, da bi kmetom tolmačil sporazum, temveč je ho-

tel pozvati kmete, naj stopijo proti sporazumu in dr. Mačku. Z ozirom na to so orožniki notranjega ministra nastopili, da razženejo shod, in zgolj po nerodnem slučaju je bil hudo ranjen tudi poslanec Mesarov... Končno priobčuje »Jutro« iz »Ponedeljskega Slovenca« še izjavo predsedstva fantovskih odsekov, da se ti odseki, t. j. »slovenski fantje« niso udeležili kongresa mladinske JRZ v Belgradu. »Jutro« navaja nato izjavo »Slovenca«, ki je poročal, da so prikorakali slovenski fantje ob igranju himne slovenskih fantov in s pesmijo na zborovanje, kar je ganilo samega Stojadinovića tako, da jim je klical »Živel slovenski fantje!«.

(Nadaljevanje prihodnjic.)

Za samostojno Slovenijo

Letos je prvič, odkar obstaja država Slovenec, Hrvatov in Srbov, Jugoslavija, začelo tudi v Srbiji na široko prodirati spoznanje, da politična in gospodarska moč Srbov ni tudi politična svoboda in gospodarska moč Hrvatov ali Slovencev in narobe. Za tako spoznanje je bilo potrebnih dvajset let mračnega in državo pretresujočega eksperimentiranja s centralizmom in njega duhovnim očetom, unitarizmom. Po usodnosti določenih zgodovinskih dejstev so ravno Srbi postali glavni nosilec politične zamisli unitarizma, kateri so največji pripadniki in priganjači — žal, da je treba zapisati to besedo: tostran Save — dodali geslo o potrebi jezikovne enotnosti, geslo, ki je jezikovno hotelo likvidirati slovenski jezik. Res je, da srbski unitaristi sami niso iznašli te zahteve in je tudi nikoli dosledno niso izvajali, in zato dejansko po tej poti v Sloveniji nismo prišli dalje, kakor do vesplošnega vtihotapljanja neslovenskih besed v unitaristično časopisje, a v uradnem in javnem poslovanju do vedno večjega izrivanja slovenskega jezika. Toda na gospodarskem, socialnem, upravnem, prosvetnem in deloma sodnem področju se je uveljavil unitarizem z vso silo in dosledno. Uveljavil se je tako silno, da so se ga nazadnje na nekaterih gospodarskih področjih prestrašili njegovi lastni prvoboritelji v Sloveniji in na Hrvaškem, kajti politična moč vsakega sestava je navsezadnje le odsev gospodarskega imperializma tistih, ki imajo politično moč. Ker je pa unitaristična centrala do lanskega leta menila, da je postala dovolj močna v državi, ni hotela več v taki meri kakor nekoč deliti svoje gospodarske moči z unitarističnimi pomagači v Sloveniji in na Hrvaškem. Z drugimi besedami: njen gospodarski centralizem je začel ogražati tudi tisti slovenski in hrvaški kapital, ki se je po nastanku Jugoslavije vezal s srbskim, ker je menil, da bo kot močnejši in bolj organizirani zavladal v svojo korist tudi v južnih pokrajinah. Te sanje slovenskih in hrvaških kapitalističnih interesentov so danes precej izsanjane do kraja. Zato je moč unitarizma v Sloveniji in na Hrvaškem morala slabeti bolj in bolj; dejansko si širokih množic ni ta nazor nikoli osvojil.

Ne samo iz zunanje političnih, torej mednarodnih razlogov, ampak tudi iz skraja poudarjenega spoznanja — tako upamo in verujemo — je po dolgi in mučni borbi Hrvatom uspelo, razbiti cen-

tralistične okove. Iz izdane uredbe o banovini Hrvaški in iz praktičnega izvajanja te je razvidno, da gre Hrvatom predvsem za to, da za čista politična, upravna, gospodarska in druga področja, ki pripadajo banovini Hrvaški, dobe čim jasnejšo, čim popolnejšo, čim izključnejšo oblast, v katero ne bi mogel svojevoljno posegati od zunaj nihče več, naj se v ostalih delih države uveljavljajo kateri koli politični vplivi, nazorji in smeri. Gotovo je in bo še dovolj spornih vprašanj, ki nastajajo ali bodo nastala med razsežnostjo izključno državne in izključno banovinskega področja. Zato bo pomen najvišjega ustavnega sodišča toliko večji in pomembnejši in bo zahteval toliko večji čut za ustavnost na obeh straneh. Če tukaj grozijo kakršni koli nevarnejši sporni problemi, naj njihovo težavnost pripišejo unitaristični priganjači s tostran Save v svoj račun, ker so prav oni z nasilno reakcijo — spomnimo se samo zloglasnih volitev! — ustvarili tisto psihično netivo, ki je še danes tukaj in ga je zato treba zdraviti z nasprotnimi sredstvi: z ustavnostjo, demokratizacijo in čim

širšo socializacijo življenja po slovenskih, srbskih ali hrvaških narodnih potrebah.

Mi Slovenci te politične svobode, ki so si jo priborili Hrvatje za svojo banovino, nismo še dosegli, čeprav poseben člen uredbe vse pridobitve, ki jih dobe Hrvatji, dopušča tudi nam. Vsekakor pa ne moremo biti zadovoljni z dosedanjim stanjem našega položaja v državi in prav tako tudi ne z dejstvom, da se vprašanje slovenske banovine ni reševalo istočasno z vprašanjem hrvaške. Krivda leži v precejšnji meri na nas samih. Kljub temu, da vemo mi sami in da vedo tudi v Zagrebu in Belgradu, da je bilo in je vprašanje zedinjene Slovenije naš slovenski program, niso Slovenci znali po svojih glavnih političnih strankah ta program zagovarjati dovolj odločno in dosledno, ali pa so ga celo izdajali — kar je napravila na celi črti nekdanja liberalna stranka in slovenska kmetijska stranka. Ravno poslednja bi bila po volitvah v konstituantno mogla postati med Slovenci odločujoče vplivna, če bi bila imela sposobne voditelje, ki bi jo bili mogli postaviti v Sloveniji ob bok hrvaški kmečki stranki po svojem pomenu. Toda s tem, da je postala stranka trških baronov in vaških magnatov, se je izneverila svojemu socialnemu programu, medtem ko se slovenskega narodnega programa nikoli prav zavedala ni. Ni čuda, da jo je zato doba diktature zbrisala iz slovenskega političnega življenja.

Ako torej slovensko liberalno meščanstvo toži, da bo z nastankom banovine Slovenije prišlo še bolj ob svoj vpliv, kot je — kajti Belgrad ne bo imel na njih tistega interesa ko nekoč — je svoj položaj zakrivilo samo. Ono se je preživel. Boj za duhovno svobodo, ki so ga nekoč bili predhodniki liberalizma do Aškerca, bijejo in bodo bile druge sile, ki se že porajajo in ki jih vsa reakcija, pa naj pride od katere koli strani, ne bo mogla zaustaviti. Kajti danes je ta boj za duhovno svobodo ozko povezan s splošnim napredkom širokih množic, ki ga čakajo tem bolj željne in žejne, čim težji je njihov gospodarski položaj.

—i—

Konec slepomišenja o banovini Sloveniji

Zadnje tedne se je razvnela v dnevnikih nekakšna polemika o težavah za gospodarsko samostojnost bodoče naše banovine, pri čemer so napadi leteli nazaj na glavo »Jutrovi« strokovnjakov. Mnogo v teh napadih in resnobnih skrbih pa je spominjalo na predvolivno kampanjo, kadar si hočeta oba glavna nasprotnika od sovraštva kar ljubeznivo seči v roke, da bi le ne bilo še koga tretjega v bližini. Takšna zavijanja ob enem naših najboljših življenjskih vprašanj so pač najbolj zgovorno izpričevalo za to, kako je miselnost nekaterih ljudi že zaspana in nesodobno globoko zagrizena, ali pa hoče še dalje živeti od drugih zagrizenja.

O stvarnem jedru njihovih polemik se tu ne mislim za zdaj pogovarjati, ker so za take stvari potrebne drugačne razmere. Zanima me samo to, kaj si je neki mislila opazujoča domovina o nas, ko so se v takšnihle časih spet ponovile histeričnosti vodilnega tiska. In še bolj bi se rad pozabaval z našimi ljudmi, ki take polemike berejo vsak dan s celo žlico, ker ti so me opozorili, da

se jim zdi bitka med starima le malo preneumestna.

Prav za to priliko, za razpravljanje o bodoči banovini Sloveniji, sta si torej naša staroslavna »nasprotnika« pripravila največje kanone, da z njimi streljata skozi svoja glasila med prebivalstvo Slovenije. Ne dvomim, da se s svojimi zaslugami za sporazum v državi ne more nobena stran dravobanskih rivalov babati in da imata zato obe njih glasili lahko prav, ko se napadata. Toda način, kako se pri tem eden brani, je z dneva v dan bolj duhovit — in nehoti tudi manj dvoumen.

Zaradi svoje duhovitosti pa je bil še posebno zanimiv uvodnik v »Jutru« od srede 8. t. m. z naslovom »Nič slepomišenja«. Čeprav namreč piše v uvodu trdi, da je namen uvodnika odgovoriti na odmeve, ki jih je požel na svoj malo starejši članek »Nezdrava taktika«, je bil iz nevidnega razloga vendarle tako netaktilen, da se je pognal na bojno črto kar s svojo največjo baklo modrosti — z ideologijo »jugoslovenarstva«. V novem članku omenja najprej, da je kakor ob

Ivan Hrovat:

Ob »Kočevskem zborniku«

(Nadaljevanje.)

Kar se tiče smeri kolonizacije, bi se mi zdelo, da je šel en tok za Stojno skozi Grčarice, ki jih je najbrž ustanovil na ledini, ki je imela že prej slovensko ime, ali pa, ki so ji dali dvojno slovensko-nemško ime novi koroški naseljenci. Odtod so prodrli do Handlerjev in Mlake, ki je bila najbrž samo še slovensko imenovana ledina. Koče so bile najbrž že ustanovljene po kolonizaciji od juga. K imenu bi pripomnil, da je vas Koče na Pivki, poleg pa tudi Nemška vas, oboje v stari župniji Slavini. Morda je šel ta tok še do Štalcerjev in jih ustanovil. Zraven je seveda doselil že ustanovljene vasi Gotenico, Nove Laze, le malo morda tudi Koče, Kočevsko Reko, Sp. Vecenbah, ki so bile poleg južnejših že vse ustanovljene po kolonizaciji od juga, ali pa bile prvotno slovenske (Reka, Morava). Možno pa je, da je bila doselitev z juga kasnejša in da so bile tako Koče izmed vseh treh vasi od »Siebzehn Huben« (Handlerji, Mlaka, Koče) najkasnejše. Verjetno se mi zdi to manj, čeprav bi morda zgolj nemški doselitveni tok od juga prišel kasneje. Potem bi pač bile Koče ustanovljene, seveda še kaka vas poleg njih, s kakim drugim doselitvenim tokom, ki bi bil slovensko-nemški s slovensko večino. Morda bi na Pivki le lahko poiskali kake sledove o tem.

Za naselitveni tok v glavni kočevski dolini je jasno, da je šel od Ribnice navzdol proti Kočevju, od tu pa proti Koprivniku — ime Friesach dovolj priča o Korošcih — na eni strani, na drugi pa proti Mozlju ter od njega dalje proti starim naselbinam Knežji lipi, današnjemu Preriglju (pravo staro ime bi bilo res zanimivo ugotoviti) ter Spod-

njemu Logu, ki je že obstajal, če ne kot zgolj slovenska, pa kot mešana slovensko-nemška naselbina, naseljena od juga. Če je res Prerigelj, prej Prelibelj, nastal iz imena »Pri lipi«, bi bilo dobro ugotoviti, če je bila Knežja lipa tako pomembna, da je po njej dobil ime, ali le po navadni lipi. Pogledati bi bilo treba, odkod prihaja pridevek »knežja«. Če je bila kdaj tu podružnica sv. Neže, je namreč skoraj gotovo, da ima ime po tej svetnici, ne pa po kakem knezu. Tako je nastalo ime vasi »Knežja vas« (pri Dobrnič) in najbrž je isto tu. Iz tega bi takoj mogli sklepati na to, da je bila slovenska naselitev mnogo starejša od katere koli nemške, ker nemško ime izdaja že neznanje pravega pomena vaškega imena.

Najdalje je pač prodrla nemška kolonizacija v smeri Koprivnika. Šla je na hribe južno od nje, ga kot tudi daleč na sever mimo Planine, gotovo prvotno slovensko vsaj ledinsko ime, v izpraznjeno črmošnjiško dolino. Nekoliko je v to dolino prodrla morda tudi od starološke strani, v katero je šla kolonizacija od Stare cerkve. Tudi za kasnejšo naselitev Vrbovca in Poloma pričata obe nemški krajevni imeni, da sta bila naseljena od Stare cerkve navzgor čez Malo goru.

Vendar pa bi bilo k tej kolonizaciji od severa, to je od ribniške doline, pripomniti, da se najbrž ni vršila vsa istočasno. Zdi se, da se je morala kolonizacija vršiti v več zaporednih sunkih, ki so šli vedno dalje na vzhod, deloma tudi na sever (Stari log). Priimki bi vsaj pričali o tem. Cela vrsta priimkov je, ki jih navaja urbar samo na kočevskem polju, na primer Kropf, Eppich, Erker. Za kočevsko Suho krajino (občina Stari log) zlasti König in Mausser — Miše značita, da je morala biti neka večja samosvoja skupina, ki je zasedla to pokrajino, skoraj gotovo potem, ko je

bila glavna kočevska dolina že obseljena z novimi naseljenci. Prav tako so morali biti kasnejši doseljenci Rambli, današnji Romi, ki so zasedli višine južnega dela koprivniške župnije. Ravno tako ima ves vzhodni rob zelo svojske priimke. Poleg že omenjenih Štvdoharjev in Šnebergerjev, o katerih bi domnevali, da so morda prišli s slovenskimi Kapši, Lavretiči, Šterbenci i. dr. od juga, so tu značilni tudi Spitznagli, Značilni so Šeberli v Nemški Loki, Spreitzerji na Planini, Pečaverji v črmošnjiški dolini. Vse to kaže na to, da se je naseljevanje vršilo postopoma in sicer najbrž v več, ne samo v dveh stopnjah. Če bi skupno zbrali priimke, o katerih bi se bržkone dalo ugotoviti, da so bili prvotno naseljeni v tej ali oni kočevski pokrajini, bi se dalo tudi kmalu nekoliko posvetiti v temo, odkod so prišle posamezne skupine naseljencev. Vsa ugibanja iz tega, kako končnico ima priimek ali po katerem nemškem dialektu bolj diši, bi bila odveč. Saj bi se kmalu videlo, v kateri nemški pokrajini je ta ali oni priimek bil doma, zlasti če bi se primerjala cela skupina priimkov. Več kot zgolj iz končnic bi se dalo sklepati tudi iz celotnih priimkov, ki gotovo podajajo vsaj večinoma še tudi v urbarju prvotno domači dialekt, na primer Hiris (še danes tako) — Hirsch, Herbišt — Herbst, Ramb — Rabe, Hartar — Hirt (samo hišni priimek). Vendar pa bo treba vse te nemške priimke preiskovati vzporedno s slovenskimi, ker je gotovo, da jih je večina prišla iz krajev, ki so bili narodno mešani in kjer so se nemški priimki morda le kako desetletje prej naselili. Zdi se mi celo, da bi se ob tem primerjanju ugotovilo poreklo marsikaterega priimka, ki je danes še dvomen, zlasti tistih, ki izkazujejo nekatere zahodno slovenske oblike, pa jih vendar tudi še Simonič prišteva k nemškim.

(Dalje.)

mnogih drugih prilikah poudarjal: »da ostajamo zvesti ideji narodne enotnosti, ker ničesar ne more omajati našega prepričanja o usodni povezanosti Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki nujno nalaga, da našo skupno državo Jugoslavijo čuvamo in krepiamo kot edino zaščitnico naše neodvisnosti in svobode ter edinega poroka naše narodne bodočnosti.«

Zadnje besede iz navedenega članka sem podčrtal tu jaz zaradi njihovega pomena, oziroma zaradi več pomenov. To je namreč že »Jutrova« hokus-pokus umetnija, kar dela v nadaljnjih 20 ali 50 vrstah uvodnika z besedo in s pojmom »naroda«. Beseda »narod« se mu v vsem dolgozevenju ideološke izpovedi niti enkrat ne zaplete do tega, da bi se nanesla res na »nas«, na Slovence. Torej na tiste Slovence, katerim nam gre po načelnem smislu sporazuma večja samostojnost kot narodu! Na tiste Slovence, katerim hoče »Jutro« s takimi članki dokazati, da ni bilo ali ni zoper ustanovitev samostojne banovine Slovenije, v kateri bi torej rado tudi imelo več besede. (Lepa bi bila takale samostojna banovina slovenska, ki bi ji bil vladajoči element nenarod, to je, kjer bi »Jutro« recimo uveljavilo svojo ideologijo kot glasilo vladajoče stranke! Naša banovina bi bila edina banovina v Jugoslaviji in morda na vsem svetu, ki bi bila sploh brez naroda.) Z besedico »nas« je uvodnikar menda absolutno mislil samo na politike JNS. Za nas Slovence, ki verujemo v svoj slovenski narod, pa ima mož seveda drugačna, sicer ne preveč grda imena, samo pravega ne. Na vso moč pazljivo se je tudi izognil vsakteri možgi napakici ali odstopanju od čistosti svoje ideologije. Zakaj? Zakaj prav tisti teden? To bi se še dalo ugibati, če se ne bi bilo v zadnjem času hkrati slišalo vedno več o »akciji« nekkih kar

goreče zaskrbljenih sicer sporazumašev (beri: centralistov) zoper »prenagljenost« in zoper razne »nevarnosti« sklenjenega sporazuma.

Tako je pa ob sedanjem stanju sporazuma kar malo žalostno za »Jutro« samo, da se še ukvarja s takimi obrambami, s katerimi misli, da še izziva. Pri tem govori, da se je zavzemalo za »temeljno preureditev naše države« v smislu najširših samouprav in obnove demokracije. Za to »temeljno« preureditev postavlja samo to mejo, da se boji izolacije Slovenije. Kot razlago pa menda takoj nato tiska sledeči stavek: »Mislimo, da je v življenjskem interesu našega slovenskega rodu, da se njegove politične, narodne in kulturne, a posebno še gospodarske zveze z ostalimi deli države in naroda ne pretrgajo in ne oslabijo, temveč uredijo tako, da se bo mogla Slovenija razvijati v polni skladnosti z ostalo Jugoslavijo.« Debelo tiskane besede podčrtavam, ker so kar pregovorna razlaga, za kaj se prav za prav najbolj boji »Jutrova« člankar. Boji se on predvsem za prekrasne umetne kamenčke svoje ideologije, v kateri imamo Slovenci prostora samo kot rod ali še kot del naroda. Kako je pri tej trmoglavosti utegnil in zmogel kar pridno pomagati za »temeljno preureditev države«, si lahko mislimo in prav tako si lahko predstavljamo, kako širok »kulturni razvoj« bi mogli pričakovati Slovenci v njegovi preureditvi pod geslom »narodnega edinstva«. Posebno vprašanje zase je seveda, zakaj si pismeni ljudje v modernem času in na živahni točki Evrope še plačujejo takšne učitelje in vodnike, ki se celo v najbolj nevarnem času ukvarjajo res vdano samo s tem, kako bi svojim ljubim pripadnikom zavijovali razum ali zastirali obzorje, ko se le preveč svita.

I. P.

Opazovalec

„Jutro“ v skrbih

Od kar so izgledi, da bi moglo res priti do banovine Slovenije, postali nekoliko vidnejši, je »Jutro« strašno v skrbeh za to, kedar in kako se bo to izvršilo. Za »Jutro« sedaj ni nikdo več dovolj pameten, da bi smel o tej stvari izreči svoje mnenje, kajti le ono samo dobro ve, kedar in kako bi se ta porod smel izvršiti. Zato se spravi nad vsakogar, ki si upa povedati svoje mnenje, in mu skuša na prav jutroviski način odreči kvalifikacijo za razpravljanje o vprašanju bodoče banovine.

Tako se je spravilo v svojem torkovem uvodniku tudi nad »Slovenijo«, ki jo sedaj ne imenuje več »slovenoborski«, temveč »samoslovenski« tehnik, in pravi:

Eden od gospodov, ki o teh stvareh neprestano pišejo, morda zato, ker o njih nič ali skoraj nič ne razumejo, ogorčeno toži, da se finančno vprašanje meša s samoupravnim, češ da se naj naprej reši vpra-

šanje slovenske samouprave, potem pa se bodo postavile »konkretna zahteva«, koliko naj država prenese svojih dohodkov na banovino! Ta strokovnjak dokazuje, s kakšno naivno primitivnostjo se da razpravljati o težkem problemu našega bodočega gospodarskega življenja in s tem socialnega in kulturnega napredka. Ravno finančna avtonomija je jedro vsega samoupravnega vprašanja. Osnovna točka problema se glasi: ali naj se Slovenci ogrevamo za to, da bomo v bodoči banovini »finančno samostojni«, to se pravi, da bomo javne datujate ne le sami pobirali, temveč tudi izključno sami določali vrsto, način, višino javnih bremen na banovinskem ozemlju in poleg nas seveda enako za sebe tudi druge banovine? To vodi do novih odnošajev banovin napram državi skupnosti v obliki dogovorjenih prispevkov za skupne stroške, kolikor niso pokriti z dohodki carine in monopola, toda neizogibno tudi do strukturne presnove naše doslej čvrsto povezane jugoslovenske gospodarske skupnosti.

S tem nas je »Jutro« odpravilo na prav po-

Še o slovenski glasbeni kritiki

Da izpopolnimo galerijo poročevalcev o Fridmanovem koncertu v Ljubljani 6. novembra tega leta, moramo našim bralcem danes predstaviti še glasbenega poročevalca pri »Slovencu« in glasbenega poročevalca pri »Jutru«.

Dr. W. je v »Slovencu« zapisal, da je Fridman igral Chopinov Nocturno op. 55 in Polonez-fantazijo. Že zadnjič smo povedali, da to ni resnica, temveč da je bil igran Nocturno op. 9 št. 5, Polonez-fantazije pa tudi ni igral. Kar smo zadnjič rekli o kritikih »Slovenskega doma« in »Slovenskega naroda«, velja tudi za »Slovenčevega« glasbenega izvedenca.

Tudi »Jutro« je deležno polomije pri oceni Fridmanovega koncerta. Dr. B. je v »Jutru« v svoji kritiki opisoval v vznešenih besedah Chopinov Nocturno opus 55. Takega Nocturna sploh ni; Chopinov opus 55 je namreč znamenita Sonata v b-molu. Človek bi mislil, da se je kritik dr. B. zmotil v številki (ali pa je morda le tiskarski škrat napravil iz št. 55 št. 55). Toda »Jutro« od 10. novembra je z ozirom na polemiko med ostalimi časopisi zapisalo, da je »edinole Jutro priobčilo točen referat o Fridmanovem koncertu«. Iz zgoraj povedanega je videti, kako neresnična je ta trditev. Ne glede na to, da je dr. B. navajal komaj nekaj nad polovico igranih skladb, še del tega, kar je omenil, ni omenil natančno, razen tega pa tudi ni povedal, katere mazurke in etude je Fridman igral. Omenil pa ni niti enega dodatka, zlasti pa ni povedal, ali je tudi res igral »Liszta«.

Da ostali trije kritiki ljubljanskih dnevnikov trdijo, da je Fridman igral Liszta, pove vse. Niso pa niti opazili, da Fridman ni igral Lisztove »Venezia e Napoli«, ki je bila na sporedu, temveč Mendelsohnov Scherzo op. 16 št. 2. Kritiki niso bili še toliko vestni, da bi vsaj povedali, ali je Fridman igral Tarantello ali Gondoliero, kajti Liszt je napisal dve skladbi z naslovom »Venezia e Napoli«, a vsaka ima enega od obeh podnaslovov in je seveda tudi vsebina čisto različna.

Nič ne bi rekli, če bi šlo za kake neznane skladbe ali skladatelje, ker od nikogar ni moč zahtevati, da spričo velikanske glasbene produkcije pozna prav vsakega zakonitega skladatelja. Pri skladbah Chopina, Liszta in Mendelsohna, ki so svetovno znane, se pa mora od ljudi, ki si laste glasbeno znanje, vsaj to zahtevati, da ne zamenjajo Mendelsohna in Liszta, če že skladb samih ne poznajo! Seveda — kako morejo potem sploh pisati resne ocene!

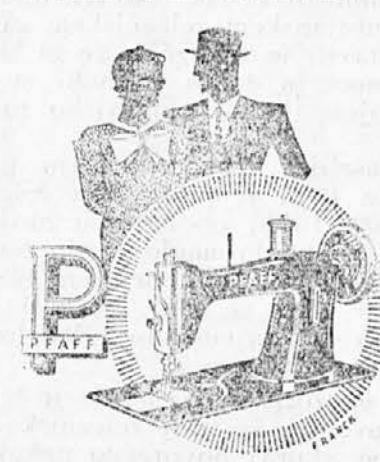
Niti eden od vseh štirih ljubljanskih kritikov ni navedel, katere mazurke in etude je igral Fridman. Kajti spričo dejstva, da je Chopin napisal 51 mazurk in 27 etud, bi od poročevalcev vsekar bilo zanimivo zvedeti, da so bile izvajane mazurke op. 24 št. 4 in op. 3 št. 4, ter etude op. 10 št. 5 in op. 25 št. 6 in 21. Tudi molčali so vsi o tem, katere skladbe je dodal Fridman. Prezrli so popolnoma mojstrsko podani Chopinov valček op. 64 št. 1, ki je tako popularen, da ga že pri prvem taktu spozna vsak podpoprčen diletan. Če že niso poznali Gärnerjevih plesov v Fridmanovi priredbi, bi se pa morali vsaj poučiti, kaj je to bilo. Kajti glasbo ljubeče občinstvo bi zelo zanimalo izvedeti vse to, o čemer so glasbeni poročevalci ljubljanskih dnevnikov molčali. Ima pa občinstvo tudi pravico, da je o kulturnih dogodkih natančno poučeno.

Ljubljanskim dnevnikom čestitamo k njihovim glasbenim »izvedencem«. Le-tem pa priporočamo, da večkrat preberejo Prešernov sonet o Apelu in njegovih ocenjevalcih.

H koncu pripominjamo še to, da se niti enemu izmed imenovanih dnevnikov ni zdelo potrebno, da popravi svoja neresnična glasbena poročila o Fridmanovem koncertu. Če so že v umetnosti taki, kakšni morajo biti še v politiki!

Pri nas je zato današnji dan bolj potrebna resna kritika v vseh vejah javnega življenja, kakor je bila kadar koli, če nečemo pasti globoko in daleč pod raven, ki bi jo morali imeti spričo tega, da smo majhen narod, ki more biti spoštovan le zaradi kakovosti!

X. Y.

Srečni ste šele
če Vaš dom
krasi
PFAFF
šivalni stroj

Vsled nizkih
mesečnih obro-
kov vsakomur
nakup
omogočen

VELETRGOVINA
IGN. VOK LJUBLJANA
Tavčarjeva ul. 7

srečen način: na zunaj nas je razglasilo za nevedneže, nam samim pa je vtilo naravnost v kosti strah pred »neizogibno strukturno spremembo naše doslej čvrsto povezane jugoslovenske gospodarske skupnosti«.

Mi sicer na podlagi tega ne moremo vedeti, kdo velja pri »Jutru« za tistega, ki o vseh teh stvareh nekaj razume, vendar pa opravičeno domnevamo, da le tisti, ki si je na račun slovenskega naroda nagnal vsaj en milijon in ki je vedno pripravljen izdati slovenske koristi, če gre za to, da si nagnabljeni milijon ohrani ali pa celo novega pridobi.

Poudarjanje, da je Slovenija aktivna dežela samo »rebus sic stantibus« in strašilo za neizogibno strukturno spremembo za primer preureditve, pa nam ne gre prav nič k sreči, ker smo vse te stvari v našem listu obravnavali že zdavnaj v vseh podrobnostih in so si v tem pogledu tudi vsi naši bralci mogli napraviti jasno sliko. »Jutro« pa prejšnje čase »Slovenije« očitno ni prebralo, zato mu svetujemo, da jo prebere vsaj nekaj letnikov nazaj in videlo bo, da je bila njegova skrb nad našo »naivno primitivnostjo« popolnoma odveč.

Bil bi res pravi čudež, če bi bile skrbi in strah »Jutra« pred preveliko naglico ustanovitve slovenske banovine odkrito mišljene, ko je vendar to isto »Jutro« vedno nastopalo proti slovenstvu in se še danes oklepa jugoslovenstva. Zagovarjalo je vidovdansko ustavo in njen centralizem po prvotni zamisli svojega nekdanjega vrhovnega šefa Svetozarja Pribečevića, katerega pa je tudi gladko izdalo, ko je začel zagovarjati preureditev države, ki bi bila za Slovenijo ugodnejša, in postavilo v službo tistih, ki so do osnov uničili slovensko gospodarstvo.

Zato nam »Jutro« ne bo moglo dopovedati, da si prizadeva s svojimi zavlačevalnimi predlogi koristiti slovenski stvari, temveč se opravičeno bojimo, da vse te skrbi za bodočnost »Jutra« narekuje strah pred bodočnostjo, strah pred izgubo mnogih dosedanjih njegovih kupčijskih izglediv.

Volitve v senat

Zadnjo nedeljo so bile volitve v senat. Po veljavnem volilnem redu so imeli pravico voliti zgolj od Stojadinovićeve vlade imenovani ali pod Stojadinovićevo vlado voljeni ljudje. Glede volitev in pomena senata je pisal »Hrvatski dnevnik« dan pred volitvami:

Na Hrvaškem sploh ni nobenega zanimanja za te volitve, med drugim tudi zaradi tega, ker je predložen en sam kandidatni seznam, tako da se lahko štejejo kandidati že zdaj za izvoljene. Širša hrvaška javnost sploh ne razume, čemu nam je potreben senat in zakaj je treba plačevati vsak dan za dnevnice njegovih članov in za plače predsedništva okoli 40.000 dinarjev ali na leto okoli 15 milijonov dinarjev. Nam bi bilo mnogo ljubše, če bi mi v imenu tistih 29 odstotkov prejelci okoli štiri in pol milijona dinarjev, da s tem denarjem pomagamo našim revežem. Naš kmet umuje takole: Če ni dovolj pametna skupščina, ki jo volijo vsi moški z dovršenim 21. letom, in če ona ne zna skleniti pametne skupne zakone, ne bo zakonodaja nič boljša, če sodeluje pri njej nadaljnjih 120 oseb, ki jih deloma imenujejo, a deloma jih voli prav majhen krog volilcev. Po mnenju hrvaške javnosti je naprava senata sploh odveč, a zlasti ni potreben senat, ki se sestavlja tako, kakor to predvideva sedanji volilni zakon.

Železniški centralizem

Večkrat že smo v našem tedniku pokazali, kako so slovenski železničarji preobloženi z delom, kljub temu da ravno slovenske železnice največ donajajo, namreč skoraj četrtino dohodkov vseh jugoslovanskih državnih železnic. Zmeraj smo tudi kazali na to, da našega železniškega osebja, podobno kakor poštnega, ne pomnožujejo, kakor bi to zahteval povečani promet. Ves naš prebitek se je namreč porabljal za dela in osebje na jugu. Kajti ne samo da se je doli veliko novega delalo,

tudi osebje so hitro množili. Že lani smo zračunali, da bi morali pri ljubljanskem železniškem ravnateljstvu takoj nastaviti še 9200 oseb, če bi bilo to z ozirom na promet in donos v enaki meri preskrbljeno z osebjem, kakor belgrajsko ravnateljstvo.

Kako narašča osebje drugod, pričajo tile uradni podatki. Leta 1955. je bilo vsega železniškega osebja 70.400. Takoj ob nastopu Stojadinovića je začelo to število naglo rasti, toda samo pri nas v Sloveniji ne. Do konca leta 1958. je narastlo na 81.000, torej za 15%. Najbolj je pa to število narastlo v zadnjem letu 1958., letu volitev, namreč za okoli 7000 oseb.

Pri tem je treba opozoriti še na to, da je bilo pri nas, razen v Sloveniji, že prej železniškega osebja mnogo preveč, skoraj povprečno nekako za 30% več, kakor v drugih državah. Sicer je pa samo treba pomisliti na belgrajsko preobilje.

Tudi tu ni drugega izhoda, kakor popolna finančna samouprava. Ko bo vsaka pokrajina morala svoje osebje sama plačevati, bo tudi morala neizogibno začeti varčevati. Mi bomo pa svoje železniške dohodke lahko porabili za lastne železniške potrebe.

Seja jeseniškega občinskega odbora

Na seji jeseniškega občinskega odbora dne 14. novembra so obravnavali na pobudo slovenske opozicije tele predloge:

1. da se obrne občinski odbor na bana, pravosodnega ministra in predsednika ministrskega sveta s prošnjo, naj se podeli splošna amnestija političnim kaznjencem, ki so po 5. septembru še ostali v kaznilnicah. Za predlog je glasovalo 6 odbornikov, vseh 11 navzočih odbornikov kluba JRZ in 1 od kluba JNS pa proti, tako da je prepadel;

2. da občinski odbor z resolucijo obsodi zavračanje ustanovitve samoupravne Slovenije in zahteva takojšno ustanovitev »samoupravne Slovenije z najmanj tistimi pristojnostmi, katere so bile prenešene na banovino Hrvaško, s finančno samostojnostjo in z vsemi tistimi svoboščinami in poroštvi demokracije, kakršna so bila zagotovljena hrvaškemu narodu v banovini Hrvaški«. Za ta predlog so glasovali vsi štirje navzoči odborniki slovenske opozicije, proti njemu pa vseh 11 navzočih odbornikov kluba JRZ, medtem ko so se trije navzoči odborniki kluba JNS vzdržali.

Izidi teh glasovanj dajo spoznavati stališče, ki ga zavzemajo nasproti bodoči ureditvi Slovenije pripadniki tako imenovanih dovoljenih strank. Kajti tudi vprašanje amnestije političnih kaznjencev spada v bodočo ureditev Slovenije na demokratični podlagi, kakor je amnestija hrvaških političnih kaznjencev spadala v sporazum. Občinski odbornik, ki je predložil v imenu slovenske opozicije te pobude, je naštel občeznane okoliščine o vedenju nekih politikov glede bodoče ureditve Slovenije. To je dalo odbornikom JRZ priložnost za izgovor, da je predlagatelj žalil za nje najbolj odločilno vodstveno osebnost, zato da glasujejo proti. Župan Markež je pozval predla-

gatelja, naj povpraša g. dr. Mačka po vzrokih, zakaj še nimamo samouprave Slovenije, predlagatelj pa je županu odvrnil, da je to že storil in da ima v rokah mišljenje o tem. Kljub temu bo to določno vprašanje še enkrat predložil g. dr. Mačku. Kolikor poznamo predlagatelja, bo to res storil in bo poskrbel tudi za to, da bo slovenska javnost zvedela, kaj pravijo »vodilne politične osebnosti v Zagrebu« na pojasnila »voditelja političnih krogov v Ljubljani«, da Slovenci zaradi tega še ne smejo imeti samouprave Slovenije, ker tako želi hrvaška javnost in ker to zahtevajo »vodilne politične osebnosti v Zagrebu«.

Mali zapiski

Čudno sito

Blamaža zaradi »stvarnokritičnega« poročila o Fridmanovem koncertu, ko so poročevalci slišali glasbe, ki sploh niso bile igrane, seveda ni prijetna. »Slovenski narod« je dal poročila treh ljubljanskih dnevnikov na sito in jih prerešetal. Na situ pa so ostala imena teh treh dnevnikov, med njimi seveda ime »Naroda« samega. Kajti čudno bi se slišalo, četudi bi bilo pravilno, da si je sam »Narodov« poročevalec »popravljal bombaž v ušesih«, da bi »bolje slišal šum nečesa in povsem neznanega«. In tisto posmehljivo »hvalo« naše glasbene kulture bi si bil z vso pravico in najprej lahko sam zapisal na čelo pod naslov, ki ga nosi po nemarnem.

Jugoslovenska posebnost

Dne 15. letošnjega oktobra je bila sklenjena trgovinska pogodba z Nemčijo. Takrat je bil tudi določen seznam predmetov, ki nam jih bo dobavila Nemčija do 1. oktobra 1940. Tega seznama pa naši listi skoraj štiri tedne niso smeli objaviti, kar je seveda zelo oviralo našega poslovnega človeka, ki je moral šele pri zbornicah poizvedovati, kaj bo lahko uvažal iz Nemčije in kaj ne. Pri

vsej stvari pa je najbolj imenitno to, da so zamajski listi o tej stvari že davno poročali.

Stvari si ne moremo drugače razložiti, kakor da ima centralna čaršija svoje prste vmes. V kupčijem svetu je pač včasih zelo korisno, če eden izve za kako kupčijsko mogočnost nekaj časa prej kakor drugi.

Železniško varčevanje

»Vreme« prinaša poročilo, da bo s skrčenim železniškim obratom prihranila železniška uprava na dan 145.000 dinarjev ali 12.054 vozni kilometrov. Od teh vozni kilometrov jih pride na Slovenijo 20%. Če vzamemo samo povprečni promet za Slovenijo, tedaj vidimo, da bo železniška uprava prihranila pri slovenskem železniškem prometu 28.900 dinarjev na dan ali 10½ milijona dinarjev na leto. Zaradi urejenejšega našega prometa je pa seveda vsak dobiček pri nas precej večji, kakor drugje, torej tudi ta.

Že sedaj donajajo slovenske železnice skoraj četrtino vseh dohodkov jugoslovanskih železnic.

Vojni cilji — naravne meje

Vojne cilje je oznamoval Lotaringec Louis Marin takole: Nobeno sredstvo, končati bojne nagone Nemčije, ne bo koristilo, če ne bodo prej dane Franciji in drugim sosednim deželam Nemčije naravne meje.

Znanost po potrebi

Nemški narodno socialistični profesor za državno pravo Karl Schmidt, tisti, ki je ob nastopu narodnega socializma razglasil nemško weimarsko ustavo za anarhistično, je sedaj izdal knjigo, katere naslov govori sam zase dovolj jasno: »Mednarodnopravna organizacija velikih prostorov s prepovedjo intervencije za sile, ki so v tem prostoru tuje«.

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.

NOVA ZALOŽBA V LJUBLJANI R. Z. Z O. Z. KONGRESNI TRG

Priporoča

Ivana Cankarja izbrani spisi

20 zvezkov z uvodi in opombami Iz. Cankarja

Ti spisi niso samo naš najboljše narodni tekst, ampak so najpogumnejša izpoved slovenskega duha.

Iz lastne založbe se še posebej priporočajo: F. S. Finžgarjevi zbrani spisi (8 zvezkov); Fr. Stelè, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Stanko Vurnik, Uvod v glasbo; Jak. Kelemina, Literarna veda.

Poseben oddelek za pisarniške potrebščine

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Kdo je tisti nekaj, pove v naslednjem stavku, govorec o »gospodarju« in delavcu. Lastnik obrata mu ni delodajalec, ampak gospodar, ki »tvegaj zanj, če bo treba, delavec tudi svoje življenje«. Da ga bo tvegaj, pa mora imeti občutek sitosti, da ne bo imel zavesti, da se bori za gospodo, ampak za sebe! Delavec naj se ne bojuje za sebe, ampak za gospodarja z geslom: Za gospoda, da mu bo imenitno, ker potem bo tudi njemu dobro. Torej nekaka prevara, kakor tista s kitajskim mesom.

Dobo kraljice Viktorije imenuje dr. Igor Rosina »zlati dobo«. Tu bi ga Molotov pošteno za las, če bi ga slišal. Čemu hoditi po časovni mejnik tako daleč, na Angleško, ko ga imamo v Francu Jožefu bliže, in tudi bolj znanega, vsaj nam Slovincem. Viktorija je sedela na prestolu od 1837 do 1902, Franc Jožef pa od 1848 do 1916; časovna razlika med njunim vladanjem torej ni posebno velika.

Zakaj naj je bila doba od 1837 do 1902 zlata doba, res ne vem. Zlata je bila pač, ampak za koga! Za Slovence gotovo ne. Kmečka odveza leta 1848. ni prinesla nobenega zlata, pa tudi nima nobene zveze s kraljico Viktorijo. Take zlate dobe so bile vedno, le da niso imele množice ničesar od njih.

Slovenski narod je bil v dobi, ki jo imenuje pisec zlato, od 95 do 80% kmečki. Značaj dobe se ocenjuje po blaginji naroda, po življenjski ravni množic, ne po zakladnicah posameznikov. Od zlata angleških lordov ni imel slovenski narod ničesar. Niti ne angleški. Njihove tovarne na slovenski zemlji so bile največje izkoriščevalnice, delavec v njih slabši od sužnja. Ljubljanska predilnica! Toda dr. Igor Rosina si narodnega vodstva ne predstavlja kar tako, kakor bi kdo mislil. Njemu

so narodno vodstvo nekaki virilisti, ki že zaradi tega, ker imajo nekaj »pod palecem«, spadajo na čelo naroda. Takole piše: »Toda narod mora imeti v svoje narodno vodstvo, v svojo gospodo — pa naj bo to potem pri nas ali v Nemčiji ali v Rusiji — zaupanje.« Tu bi ga Molotov pa res »imenuje« po jeziku. Nekoliko niže hvali angleškega »vojaka-delavca« in Anglijo, imenujoč jo »državo lordov in kapitala«. Mož pač ne ve, da angleški »vojak-delavec« ne bi živel tako, kakor živi, če ne bi zanj delali milijoni kolonialnih sužnjev.

Kakšna je bila v resnici tista doba, ki je drju. Igorju Rosini tolikanj pri sreč, naj pove Josip Jurčič — njemu bo menda verjel — ki je pisal leta 1862., torej za kraljice Viktorije, v Bleiweisovih »Novicah«:

»Ze od nekaj in po vsem svetu imajo starčki navado, da pripovedujejo, kako je bilo v prejšnjih časih — v časih, ko so bili oni še mladi — grozno dobro na svetu. Tako so rekali moj ded: »I, kaj menite vi, mladi, njega dni je bilo dobro! Čeravno je sedaj tlaka in desetina odpravljen, pa vendar bolj stradate in se trpinčite, kakor smo se, njega dni, ko je bila pšenica po štirinajst grošev, oves pa po tri.«

Obe trditvi, Jurčičevega deda in dr. Igorja Rosine, sta si zelo podobni, obe sta namreč pavšalni. Verjetna je pa bolj trditev Jurčičevega deda, sedemdesetletnega starca brez zob, analfabeta, ki torej ni bil intelektualec. Ne sklicuje se na »zlati dobo« Marije Terezije, ki je še živela za njegovih mladih let, ampak na »njega dni«, ki jih je poznal sam. »Zlato dobo« dr. Igorja Rosine, ki jo je tudi poznal — saj jo je doživljal — je imenoval, kljub odpravi tlake in desetine, dobo »stradanja in trpinčenja«.

Za vladanja Viktorije so se izvršili družbeni prevrati, ki odmevajo še v današnji čas, menda zaradi tiste »zlate dobe«. Ni treba, da bi se posebej omenjal velike delavske boje tudi na Angleškem, krvavo zatiranje delavskega gibanja na

celini, preganjanje delavskih zaupnikov itd. Zgodovina ruskega kmeta za »zlate dobe« je ena sama veriga najbolj krvavih dogodkov. In dr. Igor Rosina si upa zapisati: »Mi pač ne živimo več v zlati dobi kraljice Viktorije...« To ni več niti nazor v sebe zaljubljenega malomeščana.

Najbolj imeniten je pa zaključek, zaradi katerega je verjetno napisal svojo disertacijo in si privoščil malo »pomoto« z Molotovom; glasi se:

»Na nas je torej, da žrtvujemo in s tem dokažemo, da znamo voditi. Samo tod preko drži pot, po kateri si bomo kupili zaupanje naroda. Ne mislim ono, ki se pokaže pri volitvah — celo ne, če so javne; temveč ono, ki se pokaže v uri nevarnosti. Vsakodnevne izkušnje nam kažejo, da je ta ura že pozna ura.

Iti moramo v levo!

Dr. Igor Rosina govori v prvi osebi v množini, kakor da nastopa v imenu še drugih. Pa bo težko našel koga, ki bi hotel podpisati njegovo »socialno-politično« čobodro.

Pravi: »Na nas je torej, da žrtvujemo...« Na njem, na »njegovih« je torej — zato bržčas, ker je Molotov »apeliral ne samo na delavce in kmete, temveč imenoma tudi na intelektualce«. Kajti vodstvo naroda »je lahko, pa naj se reče kar koli, samo intelektualno«. Tega sicer ni rekel Molotov, zato pa pravi tako dr. Igor Rosina, ki je vendar intelektualec.

Dr. Igor Rosina ne misli žrtvovati samega sebe — on bo rajši žrtvoval, ali bolj jasno povedano: bo nekaj dal, s čimer bo kupil narodovo zaupanje. Kupiti je mogoče samo z denarjem; drugačna pridobitev je mogoča le z delom ali prisluženjem, z zamenjavo, zvijačo ali z nasiljem. Zaupanje se navadno zasluži; dr. Igor Rosina ga pa hoče kupiti, in če ga bo kupil skupaj z več drugimi, žrtev niti ne bo velika. Kupnja pa ni nobena žrtev, saj se za odšteti denar dobi protivrednost, po mnenju dr. Igorja Rosine celo narodovo zaupanje. Če mu bo uspelo dobiti blago najboljše vrste, »neizogibno« zaupanje, bo žrtvoval narod, ne on.

(Dalje prihodnjič.)

* Dr. Ivan Prijatelj: Josipa Jurčiča Zbrani spisi. Ljubljana 1919. I. zv. Str. 109.